

iszlám mindazon válfajaival szemben, amelyek erőszakkal akarják létrehozni Isten államát.

A zsidóságban és a kereszténységben egyaránt nagy, állandó szellemi küzdelmet kiváltó téma, hogy miképpen viszonyul Isten igazságossága az irgalmasságához. Az Újszövetségben Jézus tanítása az irgalmasság irányába tolta el a hangsúlyt – gondoljunk csak a példabeszédeire –, anélkül hogy lemondott volna az igazságosság szempontjáról. A Máté-evangéliumhoz írt kommentárjában klasszikusan fejezi ki ezt a középkor nagy teológusa, *Aquinói Tamás*: „Az

igazságosság irgalmasság nélkül kegyetlenség – az irgalmasság igazságosság nélkül a szétesés szülőanyja.” Ezt a gondolatot eleveníti föl például *Walter Kasper* kúriai bíboros, amikor így fogalmaz: „Isten igazságossága az irgalmassága. És Isten irgalmassága az igazságossága.” Ez első hallásra szöszaporító fogalomismétlésnek tűnik, de – ha mint egy buddhista koanról, paradox rejtélyről meditálunk róla – talán így lehet feloldani: Istennek van B-terve a világ számára. Ha Isten irgalmasnak mutatkozik, akkor azért teszi ezt, hogy új igazságosság jöhessen létre. Az irgalmasság – így

tekintve – Isten által ihletett lehetőség lenne arra, hogy ismét kijussunk egy zsákutcából. Ezt az értelmezést javasolta Vallendarban *Stephan Ackermann* trieri püspök. Persze meg kellene követelni, hogy ezt a felismerést az egyházon belül is alkalmazzák azokra a zsákutcákra, amelyekbe az egyház beletévedt. Az irgalmasságnak az egyházban is az új igazságosság úttörőjévé kell válnia.

Michael Schrom

Forrás: Publik-Forum, 2016/22

Búcsú az áteredő bűntől

XVI. BENEDEK PÁPA minden bátorságát összeszedte, amikor 2007. április 20-án eltörölte a „Limbus puerorum” tanát. Ez a tanítás, amelyet a mai keresztények alig ismernek, nem is szólva arról, hogy azonosulni tudnának vele, a kereszténység kezdetiig nyúlik vissza. Szent Ágoston egyháztanító számára világos volt, hogy a megkereszteletlenül elhunyt gyerekek az „áteredő bűn” miatt a pokolba kerülnek, még akkor is, ha kisbabaként egyáltalán nem volt alkalmuk bűnt elkövetni. E szigor ellenében alakították ki középkori teológusok a „Limbus puerorum” enyhített változatát (latin *limbus* = valaminek a szélé, pereme; *puer* = gyermek). Ezen elképzelés szerint a megkereszteletlenül elhunyt gyermekek már nem ugyanabba a pokolba jutnak, mint az örökre elkárhozottak, hanem a pokol „szélére, peremére”, afféle „előcsarnokába” (magyar szóhasználattal „a pokol tornácára”). Noha ez ugyancsak kizárta Isten színelátását, mindazonáltal valamivel kellemesebb helynek számított. A „limbus” tanításának megszüntetésével XVI. Benedek egy kegyetlen Isten képét akarta helyesbíteni. Az volt a szándéka, hogy a hívőket többé ne „a rettegés logikája” határozza meg. De a pápa aztán megijedt saját bátorságától, és a következő nyilatkozatot adatta ki a Nemzetközi Teológiai Bizottsággal: „A limbus elmélete továbbra is lehetséges teológiai vélemény marad.” Tekintettel azonban erre a határozatlanságra, még sürgetőbbé vált az áteredő bűn értelméről vagy értelmetlenségéről folyó vita.

Az áteredő bűn tana Szent Ágoston (354-430) „találománya” (ahogyan *Wilhelm Geerlings* katolikus teológus mondja). Megöregedett püspökként az észak-afrikai Hippóban elhomályosult az emberről alkotott képe. Mindenütt gonosz, bűnös, eretnek jelenségeket látott. A Paradicsomból történt kiűzetést az emberiség rettenetként értelmezte. Nem akarta elismerni, hogy „a tudás fájáról” evéssel „az első emberek” egyéni szabadságukat fedezték föl, és Isten kegyelmének ragyogását azáltal akarta megsemmisíteni, hogy azt állította: az emberiség totálisan a bűn rabja lett! Csak ezzel a feltétellel létezhet a gyermekkereszttség köteleltsége. Az Egyház csak így alapozhatja meg önmagát a kegyelmek szükségessége és egyetlen közvetítőjeként, és szólíthat föl a pogányok egyetemes missziójára. De még az sem lehet biztos abban, hogy megmenekül, aki meg van keresztelve. Az embernek félnie kell ettől a dühös Isten-„Atyától”. De indíthat-e hitre a félelem?

Az értelem érdeklődését Ágoston nem hagyta érvényesülni: jobb tudása ellenére hamisan fordította le a Római levél egyik versét (5,12), és *Hilarius* egyháztanítót követve, a görög szöveg ellenére azt írta: „Benne”, tehát Ádámban [azaz „általa”], „minden ember vétkezett.” A korrekt fordításban erről nincs szó. Pál csak arról beszél, hogy egy ember által jött világba a bűn, és mindenki bűnös. Pál nem azt mondja, hogy Ádámban már formálisan benne van minden ember. De az Ágoston-specialista *Kurt Flasch* filozófus szerint „Ágostonnak azért volt szüksége erre az olvasatra”, hogy a Bibliának megfelelőként állíthassa be az áteredő bűnről szóló tanítását. *Peter Brown* történész ezt így egészíti ki: „Ágoston Istene olyan Isten volt, aki az egy ember, Ádám bűnére *kollektív* büntetést szabott ki.”

AZ ÁTEREDŐ BŰNNEK ez a tana kivonja magát egyéni tapasztalat alól: Egy konkrét személy érzékelheti magát egyedi bűnösnek, de nem érezheti és élheti meg magát „áteredő bűnösnek”: az áteredő bűn mesterséges konstrukció, puszta elmélet. Ennek ellenére mindmáig minden keresztény egyház tanításának lényegéhez tartozik. De mit nyerünk azzal, ha az áteredő bűn következményeként értelmezzük a szíriai háborút? Vagy az emberiség eredeti bűn általi meghatározottságának példájaként a holokausztot, avagy Sztálin zsarnokságát? Ágoston csak általános jellegű kijelentéseket tud tenni: Szerinte az ember egyáltalán nincs abban a helyzetben, hogy jót tegyen, alapvetően megromlott, és képtelen a világos gondolkodásra. Ennek katasztrófális következményei vannak: Tekintettel totális romlottságukra, az emberek vagy bénának érzik magukat, s nem képesek többé szabadon dönteni és helyesen cselekedni, vagy a munka és a siker iránti mértéktelen lelkesedéssel akarják bizonyítani, hogy Isten „elfogadja őket”. Az áteredő bűn tana összekuszáló meggyőződések szövevényes együttese, amelynek semmi köze sincs Jézus emberbaráti üzenetéhez. Amint ismeretes, Jézus sosem beszélt „áteredő bűnről”.

De hogy teljes legyen a szerencsétlenség, Ágoston kiterjesztette tanítását a szexualitás területére: azt tanítja, hogy az áteredő bűn a nemzés pillanatában száll át egyik emberről a másikra. Ismeretes, hogy Ágoston a szexuálisan meghatározott szerelmet csak a gyermeknemzés „eszközeként” tűrte meg. A „csábító nőről” szóló ideológiának éppúgy itt van az eredete, mint az

Ördögbe vetett hitnek: a kígyót bukott angyalként, azaz ördöggként értelmezi.

KORÁBBAN a bölcs asszonyok „ördög által megszállottak” számítottak, boszorkányokként üldözték, és megégették őket. A mai „ördögűzők” még mindig „gyógyítanak” „megszállottakat”. Az áteredő bűnről szóló tanítás tehát afféle zárókö, amellyel a klasszikus dogmatika egész épülete áll vagy bukik. A katolikus egyház hivatalos katekizmus (Vatikánváros, 1993) egyenesen a „kinyilatkoztatás” minőségét tulajdonítja a bűnbeesés mítoszának: „Aki hozzányúl az áteredő bűnhöz, az megsérti Krisztus misztériumát.” Mert – e tanítás szerint – Jézus azért feszítette magát keresztre, hogy legyőzze a világ (áteredő) bűnét, a jóságos mennyei Atya pedig elfogadja az ő áldozatát.

Sok teológus véleménye szerint az áteredő bűn tana megrontotta a keresztény hitet; olyan 4. századi, ezoterikus tanítás ez, amelytől a keresztényeknek végre meg kell szabadulniuk. Létezik-e kivezető út? Ágoston leghevesebb ellenfele *Julianus*, Eclanum püspöke volt. Szerinte egyetlen ember sem romlott meg annyira, és nem olyan bűnös, hogy ne tehetne jót saját szabad tetteként. Az emberi szexualitás, az élvezet is Isten által akart jó. Ha szabadságában az ember jót tesz, akkor ez az ő jó emberi teljesítménye. Isten támogató segítőként van jelen: arra buzdít, hogy az ember még jobban és átfogóbban tegye a jót.

De Ágoston érvényre juttatta a maga meggyőződését, politikai erőszak segítségét is igénybe véve. Régóta bizonyított dolog: Ama zsinatok résztvevőit, akik akkoriban az áteredő bűn tanának különböző modelljeiről kellett dönteniük, megvesztegetéssel tudta megnyerni: „A győztes párt számított azután az igazhitű pártnak”, mondja az Ágoston-specialista *Kurt Flasch*.

DE ANNAK MEGÉRTÉSÉHEZ, hogy szabadságukban az emberek miért cselekszenek rosszat, nincs szükség az áteredő bűn tanítására. *Giovanni Franzoni* olasz teológus megadja az irányt: „A világban lévő rossz teljességgel magyarázható a világ és az ember horizontján belül.” Ebben *Immanuel Kant* alapvető felismeréseit követi: Lépésről lépésre korlátozni lehet a rosszat, ha az

emberek követik lelkiismeretük szavát. A lelkiismeretben az egyetemes erkölcsi törvény nyilvánul meg, és még a bűnözők sem kapcsolhatják ki teljesen a lelkiismeretüket. A gonosztett helye a szabad döntések örvénylése közepette van. De a szabadság önmagában még nem rossz attól, hogy az emberek rosszat is tehetnek szabad döntéssel. Ez a felismerés elemi jelentőségű, s nem csupán *Kant* számára, aki hangsúlyozta: Ha engedem, hogy önző elvek vezéreljenek, és az egyetemes erkölcsi törvény ellenére cselekszem, akkor rossz keletkezik a világban. Az önző életfelfogás azért rossz, mert sosem válhat mindenki számára érvényes, általános törvényé. *Hanna Arendt* filozófus valamiképp szintén *Kant*ot követi: Az rossz, aki nem képes és nem akar saját maga gondolkodni, hanem „csatlósként” megadja magát a tekintélyeknek. Ő is úgy véli: ahhoz, hogy megértsük a világban lévő rosszat, elemző kritikára, értelmes érvekre van szükség, nem pedig az áteredő bűn tanának mítoszokat utánzó állításaira.

A rosszat kritikus neveléssel, oktatással és társadalomkritikával lehet korlátozni. Sosem fogjuk tudni maradéktalanul megmagyarázni, honnan ered az újból és újból átélhető „rosszra való hajlam” (*Kant*). De *Kant* lényegi felismerése marad, hogy az ember elsődlegesen jó. S a következő teológiai következtetések sejlenek föl: Búcsút mondvá az áteredő bűn tanának, az egyház megszabadul a megterhelő emberképtől, valamint az ördög-től és az egyedül üdvözítő egyház tanától. Jézus ekkor már nem „áldozati bárány”, hanem megváltó mintakép, amely a jóra bátorít. Az áteredő bűn tana nélkül a keresztény hit ismét elemi erejűvé válik – egyszerűvé és értelmessé, s közelít a keresztény humanizmus jó hagyományaihoz, ahhoz, hogy igent mondjon Isten jó teremtésére. Ha már (szinte) eltörtölték „a pokol tornácát”, akkor lehetségessé válik majd az is, hogy megsabaduljunk az áteredő bűn félelmet keltő tanától.

Christian Modehn

Forrás: Publik-Forum, 2017/11

Merza József

Ünnepi ének Húsvétra

Valóban méltó és igazságos,
illő és üdvösségünkre váló,
hogy Téged, Urunk,
mindig dicsőítve magasztaljunk,
de leginkább a mai napon,
amikor húsvéti Bárányunk, Krisztus,
végső diadalt aratott a bűn fölött.
Ő ugyanis akkor, amikor eljött az óra,
nem védte meg földi életét,
hanem vállalta a halált is,
hogy ezzel megpecsételje mindazt,
amit közöttünk élve mondott és tett.
Hogy pedig bizonyosságot tegyen
tanításának isteni eredetéről,
dicsőségesen feltámadt,
hogy ezzel még fényesebben megvilágítsa
az Élet kapuját,

és megmutassa a homályban élő világnak
az Atyához vezető utat.
Mostantól kezdve mindazok,
akik ezen az Úton járnak,
birtokolják az Életet,
és a halálnak nincs hatalma rajtuk.
Ezért az angyalokkal és főangyalokkal,
trónállókkal és uralmakkal
és a mennyei seregek egész hadával
a Te dicsőséged himnuszát zengjük,
szüntelenül énekelve:
Szent, szent, szent a seregek Ura, Istene!
Telve ég és föld a Te dicsőségeddel.
Hozsanna a magasságban.
Áldott, aki az Úr nevében jó.
Hozsanna a magasságban!

(1973)